

Grzegorz Czerwiński
Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”
(Uniwersytet w Białymstoku)

ŻYDZI WSCHODNIEJ POLSKI: UCZENI ŻYDOWSCY

Już po raz czwarty...

W 2015 roku już po raz czwarty odbyła się w Białymstoku Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Żydzi wschodniej Polski” (15-16 czerwca). Cykl został zainaugurowany w 2012 roku. Jego pomysłodawcą był profesor Jarosław Ławski – kierownik Katedry Badań Filologicznych „Wschód – Zachód”, działającej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku. Do tej pory odbyły się następujące odsłony sesji: „Kultura – tradycja – piśmiennictwo” (2012), „W blasku i w cieniu historii” (2013), „Kobieta żydowska” (2014) oraz „Uczeni żydowscy” (2015). Pokłosiem wszystkich spotkań były tomy wydawane w Naukowej Serii Wydawniczej „Colloquia Orientalia Bialostocensia”¹.

I w tym roku nie mogło być inaczej. Prezentujemy zatem Państwu kolejny – czwarty już – tom studiów na temat dziedzictwa Żydów wschodniej Polski, czy szerzej: Europy Środkowo-Wschodniej. Książka poświęcona jest naukowcom pochodzenia żydowskiego i zawiera studia dotyczące wybitnych ludzi nauki, którzy, choć pochodzili zazwyczaj z terenów dawnej Rzeczypospolitej, swoje kariery robili niemalże na wszystkich kontynentach świata, pamiętając przy tym, gdzie się urodzili i skąd pochodzą.

Patronem organizowanej w 2015 roku konferencji był Leo Wiener (1862–1939) z Białegostoku, „pionier studiów slawistycznych w Północnej Ameryce”, jak go nazwał jeden z uczestników konferencji, profesor Michał J. Mikoś. Wiener

---

¹ Zob. *Żydzi wschodniej Polski*, seria I: *Świadectwa i interpretacje*, red. nauk. B. Olech i J. Ławski, Białystok 2013; *Żydzi wschodniej Polski*, seria II: *W blasku i w cieniu historii*, red. nauk. J. Ławski i B. Olech, Białystok 2014; *Żydzi wschodniej Polski*, seria III: *Kobieta żydowska*, red. nauk. A. Janicka, J. Ławski, B. Olech, Białystok 2015.

został w 1896 roku pierwszym wykładowcą języka rosyjskiego, polskiego i staro-cerkiewnosłowiańskiego na Harvard University. Pomimo, iż nie miał żadnego stopnia naukowego, w 1901 roku objął stanowisko asystenta, a w 1911 – profesora sławistyki².

Osoby, instytucje i zagadnienia

W organizację IV Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Żydzi wschodniej Polski” (edycja: „Uczni żydowscy”) zaangażowane były następujące podmioty:

- Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku;
- Centrum Edukacji Obywatelskiej „Polska – Izrael”;
- Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku;
- Stowarzyszenie Naukowe „Oikoumene”;
- Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku;
- Galeria im. Sleńdzińskich w Białymstoku.

Konferencję Patronatem Honorowym objęli:

- Wojewoda Podlaski;
- Marszałek Województwa Podlaskiego;
- Prezydent Miasta Białegostoku;
- Ambasada Państwa Izrael;
- Dziekan Wydziału Filologicznego UwB.

Opiekę medialną sprawowały następujące redakcje:

- „Kurier Poranny” (Białystok);
- Polskie Radio Białystok;
- Telewizja Polska Białystok;
- „Miasteczko Poznań” (Poznań).

Jak co roku, w organizację Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Żydzi wschodniej Polski” zaangażowanych jest całe grono osób:

- Jarosław Ławski – Przewodniczący (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku);
- Lucy Lisowska – Wiceprzewodnicząca (Centrum Edukacji Obywatelskiej „Polska – Izrael”);
- Marta Białobrzaska – Sekretarz Konferencji (Społeczne LO STO);
- Łukasz Zabielski – Sekretarz Konferencji (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego);
- Grażyna Dawidowicz (VIII LO im. Króla Kazimierza Wielkiego);

² Przypomnę, że patronami wcześniejszych konferencji byli: Józef Chazanowicz (2012), Dora Kacnelson (2013), Chasia Bornstein-Bielicka (2014).

- Grzegorz Czerwiński (Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” UwB);
- Barbara Olech (Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku);
- Anna Janicka (Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku);
- Monika Jurkowska (Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku);
- Daniel Znamierowski (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego);
- Jan Leończuk (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego);
- Jolanta Szczygieł-Rogowska (Galeria im. Sleńdzińskich w Białymstoku);
- Michał Siedlecki (Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego);
- Judyta Juszkiewicz (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Suwałkach).

Z Komitetem Organizacyjnym współpracowali następujący studenci i doktoranci Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku:

- Dominika Olga Stankiewicz;
- Sebastian Kochaniec;
- Jacek Juszkiewicz;
- Urszula Adamska;
- Małgorzata Wojtowicz;
- Jolanta Dragańska;
- Elwira Tomczyk;
- Aleksandra Ślósarska;
- Piotr Drozdowski.

W organizację zaangażowani byli ponadto uczniowie Społecznego Liceum Ogólnokształcącego STO w Białymstoku:

- Zuzanna Rzemek;
- Julia Tołoczko;
- Dominika Wiszowaty;
- Mateusz Kot;
- Gabriela Popławska;
- Magdalena Wydrycka;
- Diana Tyburczy;
- Wiktoria Januszyk.

Organizatorów wspierał merytorycznie Komitet Nakowy, złożony z wybitnych przedstawicieli nauk humanistycznych z Polski i zagranicy:

- Prof. Grażyna Borkowska – Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie;
- Prof. Sławomir Buryła – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie;
- Dr Helena Datner – Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie;

- Dr Anna Frajlich – Nowy Jork, Stany Zjednoczone;
- Pan Mark Halpern – Nowy Jork, Stany Zjednoczone;
- Dr Anna Janicka – Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku;
- Prof. Alicja Kisielewska – Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku;
- Prof. Andrzej P. Kluczyński – Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie;
- Prof. Jerzy Kopania – Akademia Teatralna w Warszawie;
- Prof. Halina Krukowska – Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku;
- Prof. Jacek Leociak – Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie;
- Pani Lucy Lisowska – Centrum Edukacji Obywatelskiej „Polska – Izrael”;
- Pan Ryszard Löw – Tel-Awiv, Izrael;
- Prof. Jarosław Ławski – Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” Uniwersytetu w Białymstoku;
- Dr Barbara Olech – Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku;
- Prof. Dariusz Konrad Sikorski – Uniwersytet Gdański;
- Dr Jolanta Wróbel-Best – University of Houston, Stany Zjednoczone.

Zagadnienia, jakie były podejmowane w dyskusjach, brzmiały następująco:

- Uczni żydowscy i żydowskiego pochodzenia wywodzący się z Polski wschodniej: losy, biografie, kariery.
- Naukowcy żydowskiego pochodzenia z Europy Wschodniej i Środkowej i ich losy w Ameryce, Europie i na innych kontynentach.
- Literackie obrazy Żyda-uczonego.
- Plastyczne i inne artystyczne wizje żydowskich uczonych.
- Uczony w Piśmie – rzeczywistość, metafora i obraz artystyczny.
- Żydówki-uczone z Europy Wschodniej.
- Losy żydowskich uczonych w czasie wojen i Zagłady.
- Historyczne uwikłania i konteksty pracy uczonych żydowskiego pochodzenia.
- Emigranci-uczni z Marca ’68 w Izraelu i na świecie.
- Uczni-Żydzi na Litwie, Ukrainie, Białorusi, w Rosji.
- Żydowscy kolekcjonerzy, historycy sztuki z centralnej i wschodniej Europy.

Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Żydzi wschodniej Polski” (15-16 czerwca 2015 roku) była współfinansowana przez Urząd Miasta Białegostoku oraz Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego.

Obrazy i dyskusje

Obrazy konferencyjne trwały dwa dni i odbywały się w siedzibie Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku. Uroczyste otwarcie miało miejsce 15 czerwca 2015 roku. Uczestników konferencji powitali: prof. Jarosław Ławski, kierownik Katedry Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” oraz Pani Lucy Lisowska z Centrum Edukacji Obywatelskiej „Polska – Izrael”. Uroczystego otwarcia dokonał prof. Bogusław Nowowiejski, dziekan Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku. Podczas otwarcia miało miejsce ponadto uroczyste wręczenie Dyplomu „Profesora Seniora Uniwersytetu w Białymstoku” Pani Profesor Halinie Krukowskiej, która również czynnie uczestniczyła w konferencji.

Pierwszego dnia konferencji obrady odbywały się w dwóch częściach. W części pierwszej wystąpili: prof. Michał J. Mikoś (University of Wisconsin-Milwaukee, USA), prof. Halina Parafianowicz (Uniwersytet w Białymstoku), dr Ewa Rogalewska (Instytut Pamięci Narodowej, Białystok) oraz dr Grzegorz Czerwiński (Uniwersytet w Białymstoku). W części drugiej swoje referaty zaprezentowali: prof. Jan Ciechowicz (Uniwersytet Gdański), dr Nina Taylor-Terlecka (University of Oxford, Wielka Brytania), Prof. Lucyna Aleksandrowicz-Pędich (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Warszawa) oraz mgr Anna Piątek (Uniwersytet Warszawski).

Drugiego dnia konferencji obrady odbywały się w czterech częściach. W części pierwszej wystąpili: dr Irmina Michalak (Uniwersytet Łódzki), dr Jolanta Wróbel-Best (Northwest College / Houston Community College, USA) oraz prof. Daniel Kalinowski (Akademia Pomorska w Słupsku). W części drugiej: prof. Andrzej P. Kluczyński (Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie), prof. Halina Krukowska (Uniwersytet w Białymstoku), dr Monika Szablowska-Zaremba (Katolicki Uniwersytet Lubelski). W części trzeciej: prof. Leonarda Dacewicz (Uniwersytet w Białymstoku), Prof. Kazimierz Trzęsicki (Uniwersytet w Białymstoku), Ryszard Löw (Tel-Awiv, Izrael) oraz mgr Joanna Matyjasek i prof. Jerzy Matyjasek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie). W części czwartej: dr Anna Polakowska-Jeziorkowska (Katolicki Uniwersytet Lubelski), dr Jan Miklas-Frankowski (Uniwersytet Gdański), prof. Dariusz K. Sikorski (Uniwersytet Gdański) oraz mgr Sebastian Kochaniec (Uniwersytet w Białymstoku).

Wokół konferencji

Na zakończenie warto również odnotować, że każdej konferencji z cyklu „Żydzi wschodniej Polski” towarzyszy Festiwal Kultury Żydowskiej „Zachor – kolor i dźwięk”. Impreza organizowana jest przez Centrum Edukacji Obywa-

telskiej „Polska – Izrael” przy wsparciu finansowym i logistycznym lokalnych i regionalnych władz samorządowych. Festiwal uzyskał ponadto wsparcie i patronat Ambasady Stanów Zjednoczonych w Warszawie oraz Ambasady Państwa Izrael. W ramach VIII Festiwalu, który odbywał się w dniach 13-16 czerwca 2015 roku, można było uczestniczyć między innymi w następujących wydarzeniach:

- Miejska gra dla dzieci: „Miejsca pamięci białostockich Żydów”;
- Prezentacja Pięcioksięgu Izaaka w Białostockim Teatrze Lalek;
- Warsztaty taneczne i kulinarne na Rynku Kościuszki;
- Koncerty zespołów na Rynku Kościuszki: Beata Czarnecka z Piwnicy pod Baranami, Berjozkele – kołysanki w jidysz, Anashim – muzyka klezmerska, Electric Desert (Izrael);
- Koncert Zeewa Shulmana, kantora z Łotwy, w Pałacu Branickich;
- Koncert finałowy – Opera i Filharmonia Podlaska, Chór Politechniki Białostockiej, koncert Beaty Czarneckiej (Piwnica pod Baranami).

Referenci Międzynarodowych Konferencji Naukowych „Żydzi wschodniej Polski” chętnie uczestniczą w wybranych imprezach festiwalu „Zachor – kolor i dźwięk”. Atmosfera intelektualna całodziennych obrad dopełniana jest wieczorami niepowtarzalną aurą wielokulturowego Białegostoku – małej części Wielkiego Księstwa Litewskiego, jaka znajduje się dzisiaj w granicach III RP.